

самооцінки), у процесі якої вирішуються завдання музично-творчого розвитку його особистості. Ця діяльність має здійснюватися способами, засвоєними учнем і доступними йому.

Змістом учіння виступає не стільки виконавська техніка, скільки самовиховання особистості учня, що вирішує свої завдання, виходячи зі свого індивідуально неповторного життєвого і художнього досвіду. Якщо цього не має, то учіння з складного виховуючого процесу може перетворитися на відточення певної кількості прийомів і навичок гри на інструменті, що аж ніяк не торкаються внутрішньої сутності особистості учня.

Ефективність учіння гри на фортепіано значною мірою визначається якістю педагогічного керування цим процесом, яке має спрямовуватися на створення сприятливих умов для музичного розвитку особистості, забезпечення глибокого осягнення учнем змісту музичних творів, засвоєння і систематизації музичних знань, виконавських умінь і навичок.

Суть керування учінням гри на фортепіано полягає в доцільному впливі на учня з метою організації і мотивації його діяльності, спрямованої на оволодіння інструментом; у стимулюванні й удосконаленні форм його свідомого перебігу; у встановленні духовної спільності з учнем, стосунків взаємної поваги і довір'я.

Література

1. **Баренбойм Л.** Путь к музицированию: Исследование. – Изд. 2-е, доп. – Л.: Сов.композитор, 1979. – 352 с.
2. **Возрастная и педагогическая психология:** Учебник / Под ред. А Петровского. – М.: Просвещение, 1979. – 288 с.
3. **Гончаренко С.У.** Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. **Методологические проблемы музыкальной педагогики** (Материалы межреспубликанской научно-практической конференции). – М.: МПГУ им. В.Ленина, 1991. – 124 с.
5. **Шукина Г.И.** Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе: Учеб.пособие. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.

УДК 374:7.016:78.071.2

Мартинюк Л.В.

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНИХ УЯВЛЕНЬ ПІДЛІТКІВ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЗАШКІЛЬНИХ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ

В статье начертано ход и освещено результаты проверки методической системы по формированию образных представлений подростков в процессе музыкально-исполнительской деятельности во внеклассных заведениях искусства.

Ключевые слова: *образные представления, подростки, музыкально-исполнительская деятельность.*

Теоретичний аналіз проблеми формування образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності показав, що вони є важливим чинником розвитку учня-музиканта. Разом з тим, сучасна ситуація в музичній освіті, яка характеризується динамічними змінами, побічними впливами на вибір ціннісних орієнтацій учнів, їх життєвими умовами, варіативністю моделей навчання, ускладнює реалізацію зазначених підходів

Експериментальна апробація ефективності запропонованої методики формування образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності проводилась на базі дитячої музичної школи ім. Ф.Ганіцького, школи мистецтв №1 міста Кам'янця-Подільського, дитячої музичної студії при Кам'янець-Подільському національному університеті імені І.Огієнка, музичної школи №1 та школи мистецтв міста Хмельницького протягом 2005-2010 років.

Метою формувального експерименту був аналіз ефективності розробленої методики в умовах її впровадження.

У процесі формувального експерименту необхідно було вирішити наступні **завдання**:

1. Визначити рівні сформованості образних уявлень підлітків експериментальної та контрольної групи до початку експерименту.
2. Впровадити розроблену методику формування образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності. Визначити та обґрунтувати характер змін в процесі проведення експерименту у підлітків контрольної та експериментальної груп.
3. Встановити рівні сформованості образних уявлень підлітків в кінці експерименту в ЕК та КГ.
4. Зафіксувати отримані результати, проаналізувати їх і запропонувати в освітній процес мистецьких позашкільних закладів.

Рівні сформованості образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності з'ясовувались за допомогою визначених критеріїв та їх показників: **емоційно-мотиваційний**, який передбачає перевагу перших емоційних реакцій після сприйняття творів музичного мистецтва, емоційно-позитивне ставлення та зацікавленість у музично-виконавському самовдосконаленні; **когнітивний**, який включає наявність яскравих слухових образів та розвинених рухових навичок; **сенсорно-діяльнісний**, який визначає домінуючу сенсорну модальність музично-образної сфери, передбачає розкриття творчих можливостей та якостей учнів в оволодінні різними видами музичної діяльності, розвиненість творчої самостійності та мобілізацію їх вольових зусиль у набутті художньо-творчого виконавського досвіду; **інтерпретаційно-комунікативний**, що має духовно-практичний характер і передбачає здатність до самостійного створення інтерпретації; здатність до виразного втілення творів в умовах прилюдного виконання, встановлення міжособистісних контактів у процесі виконавської діяльності.

У кінці кожного етапу дослідно-експериментальної роботи з метою фіксації змін у формуванні образних уявлень в учнів підліткового віку були проведені контрольні зрізи – початковий, проміжний та підсумковий. Такі контрольні зрізи проводились на кожному етапі як в експериментальних, так і в контрольних групах.

Для об'єктивної оцінки ефективності запропонованої методики формування образних уявлень підлітків в продовж усіх етапів виступи учнів фіксувались за допомогою відеокамери. В кінці експерименту первинні відеоматеріали порівнювались комісією з кінцевими результатами. Під час проведення експерименту були застосовані такі технічні засоби: аудіо- і відеоапаратура; акустична апаратура для відтворення реального концертного звуку; звукопосилювальна апаратура для прослуховування і аналізу виконуваних учнями музичних творів тощо.

Досягненню мети, реалізації завдань навчання сприяв комплекс методів і прийомів навчання, що складався з трьох груп.

Першу групу склали методи, що сприяють актуалізації і ефективному формуванню образних уявлень певної сенсорної модальності:

- 1). методи і прийоми, що розвивають слухові уявлення;

- 2).кінестетичні методи, засновані на пошуках невокальних способів моделювання сприйнятих звуковисотних співвідношень;
- 3).візуальні методи і прийоми;
- 4).методи, що розвивають полімодальні музично-образні уявлення.

Другу групу методів і прийомів навчання було зорієнтовано на розвиток у підлітків здатності до творчого опрацювання музичних образів. Ця група передбачає залучення учнів до:

- 1) вияву самостійності у створенні інтерпретації музичного твору (психологічна підтримка творчих спроб, підбір індивідуальних завдань відповідно до творчих можливостей учнів тощо);
- 2) варіативного тлумачення художніх образів музичного твору (підкреслення кульмінації, темброве забарвлення, інтонаційна трактовка тощо);
- 3) порівняння і оцінювання різних виконавських трактовок розучуваного твору (у виконанні відомих співаків, інших учнів, власних спроб).

Третю групу методів і прийомів підпорядковано розвитку у підлітків умінь виразного сценічного втілення художніх образів. Ця група передбачала формування у підлітків умінь:

- 1) музично-творчої імпровізації (створення і залучення юних музикантів до вирішення непередбачуваних ситуацій в умовах прилюдного виконання, виконання спеціально розроблених завдань на імпровізацію);
- 2) свідомого контролю і регулювання власного емоційного стану (ознайомлення із психологічними засобами підтримки творчого самопочуття, виконання спеціальних вправ з аутотренінгу);
- 3) сценічної поведінки (виконання мимічних та пантомімічних вправ, створення сценічного іміджу тощо);

У результаті дослідження визначено етапи процесу формування у підлітків образних уявлень. Передбачалося, що на кожному з них мають використовуватись усі групи методів, проте з різною інтенсивністю. Акцентуація тих чи інших методів і прийомів визначалася навчально-виховною метою кожного етапу.

Перший етап – **мотиваційно-пізнавальний** – присвячено створенню у підлітків мотиваційної установки, спрямованої на розвиток образних уявлень в процесі ознайомлення учнів з вокально-хоровим мистецтвом, накопиченням у них відповідних знань.

На другому етапі – **виконавсько-творчому** – продовжувалася робота, спрямована на розвиток образних уявлень в учнів середнього шкільного віку в процесі виконання вокально-хорової музики.

Третій етап – **концертно-орієнтований** – спрямований на творче застосування учнями отриманих знань і вмінь в умовах концертної діяльності.

Формування у підлітків образних уявлень в процесі їх музично-виконавської діяльності передбачало застосування різних *форм роботи*. У процесі дослідження було визначено найоптимальніші з них, а саме:

- бесіди теоретичного характеру;
- поточні практичні заняття (індивідуальні та групові);
- репетиції із застосуванням колективних прослуховувань перед концертом кожного виконавця;
- фрагментарна (індивідуально-посильна) участь у концерті (виконання окремих номерів, допомога в оформленні концерту).

Для підвищення мотивації підлітків до власної музично-виконавської діяльності, ознайомлення учнів із закономірностями виконавського процесу та формуванню у них

системи знань нами використовувалися методи і прийоми, які спрямовані на вокальний розвиток учнів.

Для отримання об'єктивних результатів формувального експерименту було розроблено трибальну систему оцінювання відповідно до рівнів сформованості образних уявлень підлітків

Встановлення рівнів сформованості образних уявлень підлітків відбувалося за певною методикою. Оскільки у дослідженні брали участь дві групи – контрольна та експериментальна, нами використовувався метод парних порівнянь. Результати експерименту відображались у балах на відповідній шкалі порівняльних оцінок у гістограмах та у процентних співвідношеннях.

В процесі експерименту з'ясувалось, що найважче було оцінити ступінь сформованості емоційних реакцій після сприйняття вокально-хорової музики, тому що важко було фіксувати вияв бажання, задоволення, зацікавленості учнів тощо. Для того, щоб об'єктивізувати спостереження, нами використовувались такі методи як опитування, анкетування, інтерв'ювання.

Зіставлення результатів, отриманих учнями експериментальної та контрольної груп протягом формувального експерименту, дозволило зафіксувати рівні сформованості образних уявлень підлітків за усіма визначеними критеріями, що представлено у таблиці № 1.

Таблиця 1

Сформованість образних уявлень підлітків за результатами третього етапу дослідної роботи

Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	12	21.8	23	42
Середній	32	56.4	28	51
Низький	11	21.8	4	28

З наведеної таблиці можна побачити, що в результаті запропонованої методики рівень сформованості образних уявлень підлітків учнів експериментальної групи перевищує рівень сформованості образних уявлень підлітків контрольної групи за всіма показниками у середньому на 22%. Даний факт свідчить про ефективність розробленої нами методики з формування образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності. Завдяки застосуванню запропонованої методики результати виявилися такими: 23 учня – високий рівень, 28 – середній, 4 – низький. Підлітки контрольної групи мають такі результати: 12 – високий рівень, 32 – середній та 11 – низький.

Експериментально підтвердженні результати дослідження у підлітків експериментальної групи переконливо свідчать про високу ефективність впровадженої методики в навчальний процес, спрямованої на сформованість образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності в позашкільних мистецьких закладах.

Результати формувального експерименту дозволили зробити наступні **висновки**:

- розроблена в процесі дослідження методика формування образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності забезпечує поетапне та глибинне викладення музично-теоретичних тем, дає структуровану систему музично-виконавських знань, умінь та навичок, залучає підлітків до навчання в умовах мистецьких позашкільних навчальних закладів;

- отримані дані показали правомірність впровадження запропонованої методичної системи формування образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності.

Таким чином, формувальний експеримент дозволив зафіксувати позитивні зрушення рівнів сформованості образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності, що свідчить про ефективність і значну перевагу розробленої і апробованої методики у позашкільних мистецьких закладах. Разом з тим, дана проблема вимагає подальшого теоретичного дослідження та практичного втілення в навчально-виховний процес позашкільної мистецької освіти.

Література

1. **Мартинюк Л.В.** Особливості музично-виконавської діяльності учнів підліткового віку // Наукові праці. Кам'янець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка. - Випуск 7. Том 5. - Кам'янець-Подільський, 2008. - С. 141-143.
2. **Мартинюк Л.В.** Новаційні пошуки в системі сучасної мистецької освіти // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка. Серія педагогічна. – Випуск XV, 2008. - С.199-201.
3. **Мартинюк Л.В.** Формування музично-образних уявлень учнів підліткового віку в позашкільних мистецьких закладах // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка. Педагогічна освіта: теорія і практика. Випуск 3. - Кам'янець-Подільський, 2009. - С.443-446.
4. **Мартинюк Л.В.** Формування особистості у позашкільних мистецьких навчальних закладах // Матеріали III Всеукраїнської міжконфесійної християнської науково-практичної конференції «Формування основ християнської моралі в процесі духовного вродження нації». - Кам'янець-Подільський, 2010. - С. 280-284.

УДК 373.5.016:78:004.032.6

Новикова Н.В.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

В статье рассмотрены различные аспекты применения мультимедийных средств обучения на уроках музыки в старших классах: этапы урока, методы и формы обучения. Соответственно представлены разные варианты творческих проектов.

Ключевые слова: *урок музыкального искусства, педагогические условия формирования познавательного интереса, мультимедийные средства обучения.*

Пріоритетним завданням сучасної освіти, зокрема музичної, є виховання ініціативної, творчої особистості, що має розвинуті пізнавальні інтереси, прагне і здатна до постійного самовдосконалення та саморозвитку. В умовах сьогодення фактором, який стимулює процес формування пізнавального інтересу учнів, є впровадження в навчальний процес засобів мультимедіа. Використання комп'ютерних засобів навчання змінює форми залучення школярів до музичного мистецтва, що підтверджується дослідженнями О.Базелюка, Н.Белявіної, О.Бороздіна, Т.Затяміної, І.Красильнікова, Л.Масол, О.Тарачевої, Г.Тараєвої, О.Чайковської.

Метою даної статті є висвітлення деяких аспектів методики застосування мультимедійних засобів навчання на різних етапах уроку музичного мистецтва для формування пізнавального інтересу учнів 5-8 класів. Ефективність цього процесу на уроках музичного мистецтва залежить від наявності органічного взаємозв'язку